

Uumama Namaatti Xinxallu-Kutaa 7

Description

Namni jirenyaa keessatti sodaa fi gaddi akka isarraa deemu barbaada. Hanga fedhe qabeenya haa qabaatu, sadarka guddaa irraa haa jiraatu, imaanni qalbii keessa yoo hin jiraatin, gara hundaan sodaa fi gaddi isa haguuga. Qabeenyi isa jalaa yoo bade, garmalee gadda. Qabeenya yommuu argatu immoo na jalaa fudhatama ykn bada jechuun garmalee sodaata. Tasgabbii qalbii hin qabu. Kanaafu, namni akkamitti sodaa fi gadda kana ofirraa oofuu tasgabbii qalbii argachuu dandaâ€™a? Qabeenya yommuu dhabuu ni gadda, yoo argatuu immoo ni sodaata. Kanaafu, qabeenyi sodaa fi gadda isarraa oofu dandaâ€™aa? Dhugumatti qabeenyi qofti gaddaa fi sodaa oofuu hin dandaâ€™u. Furtuun sodaa fi gadda ofirraa ittiin oofan Rabbii oltaâ€™aatti amanuu fi Isaaf ajajamuudha. Kanaan alatti gonkumaa furmaanni biraa hin argamu. Qurâ€™aana keessatti, â€¢**Isaannan amananii, iimaana isaanii zulmiin walitti hin makin isaaniif tasgabbiitu jira. Isaanis qajeelfamoodha.**â€¢ Suuraa Al-Anâ€™aam, Ayah 82

Kanaafu, namni sodaa fi gaddi isarraa akka deemu barbaadu, iimaana isaa dabalachuu fi zulmii irraa of eeguuf carraaqu qaba. Zulmiin (miidhaan) guddaan kufrii fi shirkii (Rabbiin waliin waan biraagabbaruudha). Itti aanse badiiwan gurguddoon haqa Rabbii fi haqa namootatiin wal qabatan zulmii (miidhaa)dha. Namni yommuu wanta Rabbiin isarratti dirqama godhe dhiisu ykn wanta Inni dhoowwe hojjatu, nafsee ofii miidha (zolloma). Sababni isaas, adabbii guddaaf of saaxila. Ammas namoota irratti yommu daangaa darbuu isaanii fi nafsee ofii miidha. Kanaafu, tasgabbii fi qajeelfamni namaa hamma iimaana inni qabuu fi hangam zulmii irraa akka fagaate irratti hundaaâ€™a. Namni iimaanni isaa guutuu taâ€™ee fi zulmii irraa guutumaan guututti fagaate, tasgabbii fi qajeelfamni isaa guutu taâ€™a. Namni iimaanni isaa hanquu taâ€™ee fi zulmii irraa guutumaan guututti hin fagaanne immoo tasgabbii fi qajeelfamni isaa akkasuma hanquu taâ€™a. Karaan iimaana ofii itti dabalatan uumama ofii irratti xinxalluudha. Kutaa darbe irraa itti fufuun uumama keenyatti haa xinxallinuu:

Mee amma gara keetti deebiâ€™i. Irra deddeebiâ€™uu uumama keetitti xinxalli,akkana gochuun kee si gahaatii. Kutaalee qaama keetii fi kaayyoo fi hojii kamiif akka oolan hubadhu. Harki lamaan qabuuf, fudhachuuf, kennuuf, loluu fi ofirraa ittiisuuf oola. Lukni lamaan qaama baadhachuuf, fiiguf, yaabbachuu fi gadi dhaabbachuuuf oolan. Ijji lamaan itti qajeeluuf, bareedinnaaf, wantoota samii fi dachii keessa jiran ittiin ilaaluuf oolti. Afaanis nyaachuu fi dubbiif oola. Funyaanis hargansuu fi xurii sammuu irraa dhufu baasuf fayyada. Arrabnis waa ibsuu fi sirraa hiikuf (tarjumaanaaf) oola. Gurri abbaa oduu gara kee sitti fiduudha. Arrabni ergamaa odefanno sirraa fuudhun gara alaa dabarsuu yommuu taâ€™u, gurri immoo ergamaa odeefannoo alaa fuudhee gara keetti dabarsuudha.

Garaachi kuusaa nyaanni keessa turuudha. Garaachi fi marâ€™imaan nyaata kana daran ni bilcheessu, ni daaku. Nyaata ati bilcheessitee fi fooyyessitee itti galchite caalaa bilcheessanii fi fooyyessanii gara qaamatti raabsu. Hooâ€™insi isaan keessa jiru hooâ€™insa akka ibiddaati. Garuu kuni hundi sitti hin dhagahamu, bakka dhokataa fi si hin miine Rabbiin kee waan kaaâ€™ef.

Tiruu dhinbiibduu fi nyaata hundarra qulqulluu fi laafaa taâ€™e akka xuuxxu godhe. Ergasii ishii irraa karaalee fi boâ€™oowwan nyaata kana gara kutaalee qaamaa hundaatti ittiin dhiibu taasise. Foddaa fi balbala wanta si fayyadu ittiin fudhattuu fi wanta si miidhu ittiin baastu siif godhe. Ujumoowwan garagaraa kuusaaf oolan siif godhe. Gariin isaanii kuusaa nyaatati, gariin isaanii kuusaa dhiigaati. Wanti isaan kuusan kuni hundi akka walitti hin makamne tartiiba isaan qabsiise. Qaraxiixiin hadhooftu qaraxixii fincaani irraa adda. Hundi isaanitu walitti hin makaman.

Yommuu nyaanni garaacha gahuun achi keessa qubatu mee wanta adeemsifamu ilaali. Nyaanni yeroo muraasaaf garaacha keessa ni tura. Garaachi daran bulleessun gara marâ€™imaa qalâ€™aatti dabarsa. Marâ€™imaan qalâ€™aniis karaa ujumolee xixxiqooleetiin gara tiruu dabarsa. tiraunis wanta gara ishiitti gahe dhinbibuu gara kutaalee qaamatti raabsiti.

Kana hunda kanakkana godhe, sirreessuu fi tooâ€™atu eenyuu? Namni miskiinni akkana jechuu dandaâ€™a, â€œKuni hundi hojii uumamaati (nature). Uumama keessa ajaaâ€™ibaa fi iccitii baayâ€™etu jira.â€œNama mormaa akkanaati akkana jenna, â€œOsoo Rabbiin si qajeelche silaa ofiin of gaafachuun akkana jetta: â€œWaaâ€™ee uumama kanaa mee natti himi? Uumamni kuni beekumsaa fi dandeetti qabaachuun ofiin dhaabbachuu fi wantoota ajaaâ€™ibaa kana hojjachuu dandaâ€™aa? Yookiin kana yoo hin taâ€™in, uumamni wanta hin mulâ€™annee fi amala mataa isaa qabaachuun wanta uumame kan hordofuu fi isa keessatti baadhatamuudhaa?

Yoo nafseen tee, â€œZaata ofiin dhaabbaatu, beekumsa, dandeetti, fedhii fi ogummaa guutuu kan qabuudha.â€ yoo jette, akkana jedhiin â€œZaatni sifaata (amaloota) kanniin qabu Khaaliqa wanta hundaa uumee fi suuraa wantoota kanniinii tolcheedha. Kanaafu maliif uumama jettaan? â€œKuni uumamaan akkana taâ€™eâ€warra jedhan dagadhu. Gara Rabbii deebiâ€™uun wanta Inni ittiin of waame fi ibseen waami. Yoo akkana goote warroota gamnaa fi gammachuu argatan keessaa taata. Sifaata (amaloota) Rabbii maaliif uumamaaf gootaa?â€

Nafseen tee, â€œUumamni wanta hin mulâ€™annee fi baadhatamaa wanta isa baadhatu barbaaduudha. Beekumsa, dandeetti fi fedhii isarraa taâ€™e osoo hin jiraatin kuni hundi hojii uumamaati. Buâ€™aa isatirraa wanti mulâ€™ate mulâ€™ate.â€ Yoo jette, atis akkana jedhiin, â€œKuni wanta namni sammuu qabuu hin mirkaneessineedha. Wanta beekumsa, fedhii fi dandeetti hin qabne irraa akkamitti hojiiwwanii fi ogummaan ajaaâ€™ibaa sammuin namaa guutumatti beeku dadhabe kuni argamuu dandaâ€™aa? Nama maraataa ykn horii malee namni sammuu qabu kana ni mirkaneessaa?â€ (Wanta beekumsa, dandeetti fi fedhii hin qabne irraa wantoonni ajaaâ€™iba kunniin ni argamuu?)

Ammas itti dabaliif, â€œWanti jettee osoo dhugaa taâ€™ee, wanti ofiin hin dhaabbannee fi wanta biraatiin baadhatamu kuni ofiin of uumuu fi jalqabuu hin dandaâ€™u. Kanaafu, Gooftaan isaa, Uumaa fi Argamsiisaan eenyu? Kana hunda akka hojjatu eenyutu taasisee?â€

Ragaan kuni ragaa cimaa Uumaan uumamtoota hunda uume jiraachuu, dandeettiin, beekumsi fi ogummaan Isaa guutu taâ€™uu agarsiisuudha. Gareen â€œekuni uumamaâ€echuun Rabbitti amanuu didan, wanta sammuu fi uumamni akeeku diiguu fi faallessuu malee Rabbitti, sifaata fi hojii Isaatti amanuu diduun wanti argatan hin jiru. Inuma yommuu isaan sammuu ofii faallessuun Rabbitti amanuu didan jirenya dararaa fi gammachuu hin qabne jiraatu.

Osoo gara sammuu deebiteeakkana jettee, â€œOgummaan uumamtoota keessatti mulâ€™atu gonkumaa argamuu hin dandaâ€™u, ogeessa, dandaâ€™aa fi beekaa kan taâ€™me irraa malee. Tooâ€™annaan sirna qabatee kuni hojjataa, dandaâ€™aa, filataa fi wanta barbaadu kan beeku irraa malee gonkumaa ofiin argamuu hin dandaâ€™u. Aduu fi jiyni sirna isaanii qabatanii orbiiti isaanii irra deemu. Hanga Guyyaa Qiyaamatti gonkumaa hin dabaa. Eenyutu akkanatti isaan tooâ€™ataaa?

Wantoota hunda akkanatti kan uume, tooâ€™atuu fi jiraachisuu Uumaa Tokkicha Isa malee haqaan kan gabbaramu akka hin jirre erga siif mirkanaaâ€™e, â€œekuni uumamaanakkana taâ€™eeâ€™echuu dhiisiti, kan kana hunda uumu â€œAllah, Uumaa waan hundaa uumeâ€™e jedhi. Maaltu siif jiraayyi sifaata (amaloota) Rabbiitti amanuu diddaa, hojii Isaa wanta biraatti maxxansitaa? Wanta Inni uumee fi hojjate â€œekanatuakkana godheâ€™ykn â€œeofiinakkana taâ€™eeâ€™etaa?

Hiika uumama

Osoo jecha â€œuumamaâ€™ jedhu irratti xinxallite, hiikni isaa gara Khaaliqaatti si qajeelcha. Jechi uumama jedhu, jecha wanti tokko wanta biraatin uumame ykn hojjatame agarsiisa. **Uumama** jechuun kan wanti biraaiisa uume jechuudha. Jechootaakkanaatin â€œMaqaa irratti raawwatamaa (passive participle)-ØÝØ³Ù·Ù·Ø§Ù·Ù·ÙØ¹Ù·Ù·ÙØ·Ùâ€™ jennaan. Jecha kanaan kan wal fakkaatan, â€œHojjatamaa, ajjeefamaa, hatamaa, oomishamaa fi ksf.â€™ Jechoonniakkana wanti biraaiisaan hojjachuu fi raawwachu agarsiisu. Fakkeenyaf, â€œNuti nama ajjeefamaa karaa irratti argineâ€™yommuu jennu, â€œenamni kuni ofiin hin duune, namatu Isa ajjeeseâ€™echuu keenya. Haaluma kanaan â€œekuni uumamaâ€™yommuu jennu, â€œOfiin of hin uumne, Kan Isa uumetu jira.â€™ Jechuu keenya. Samii fi dachiin, ilmi namaa, beelladoonni, bineensonni, biqiloonni fi uumamtooni biroo uumamtoota yommuu jennu, Kan Isaan uumetu jira jechuu keenya. Jechi **uumama** jedhu wanta biraatiin hojjatamu waan agarsiisuuf ofiin of uumuu gonkumaa hin dandaâ€™an. Kanaafu, Kan Isaan uume eenyuu? Deebiin keenya, â€œRabbiiâ€™Guddaadha jechuu malee kan biraat taâ€™uu dandaâ€™aa? Namni uumamaa waan taâ€™eeofiin of uumuu dandaâ€™aa? Namni tokko nama biraat uumuu dandaâ€™aa? Ilmi namaa nama guutuu uumuu dhiisitii, seeli xiqqoo lubbuu qabdu uumuu hin dandeenye. Kanaafu, Khaaliqa Guddaa, Ogeessa, Beekaa fi Dandaâ€™aa taâ€™eetu wantoota kanniin hundaa uume. Rabbiin subhaanahu wa taâ€™aalaa ni jedha:

رَبُّكُمْ اللَّهُ الَّذِي خَلَقَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ فِي سِتَّةٍ أَيَّامٍ ثُمَّ أَسْتَوَى
الْعَرْشَ يُغْشِي الْلَّيلَ النَّهَارَ يَطْلُبُهُ وَحِثِيشًا وَالشَّمْسَ وَالْقَمَرَ وَالنُّجُومَ
خَرَّتِ بِأَمْرِهِ إِلَّا لَهُ الْخَلْقُ وَالْأَمْرُ تَبارَكَ اللَّهُ رَبُّ الْعَالَمِينَ ﴿٤٩﴾

â€œDhugumatti, Gooftaan keessan Rabbiidha, Kan samii fi dachii guyyoota jaha keessatti uumee ergasii Arshii irratti [oltaâ€™iinsa Isaaf maluu] ol taâ€™eedha. Ariitiin kan isa barbaadu taâ€™ee guyyaa halkaniin haguuga. Aduu, jiâ€™a fi urjiilees kan ajaja Isaatiin laaffaman taâ€™anii [isaan uume]. Dhagayaa! Uumuunii fi ajajni kan Isaati. Rabbiin Gooftaa aalamaa

taâ€™e toltuun Isaa baayâ€™atte.â€¢Suuratu Al-Aâ€™araaf 7:54

Samii fi dachii Guyyaa jaha keessatti kan uumee Gooftaa keessan Rabbiidha. Ergasii Arshii irratti oltaâ€™iinsa Isaaaf malu oltaâ€™e. Arshiin uumama guddaa samii torbanii ol jiruu fi guddinnaa fi balâ€™innaan samii fi dachii kan caaludha. **â€¢Ariitiin kan isa barbaadu taâ€™eeâ€¢** Kana jechuun akkuma halkan dhufuun guyyaan darba, akkuma guyyaan dhufuun halkan darba. **â€¢Guyyaa halkaniin haguugaâ€¢** Guyyaan darbuun halkan dhufee dukkana isaatiin wanta dachii irra jiru haguuga. Ilmi namaatii fi lubbu-qabeeniyin biroo gara mana isaanii dachaâ€™uun ifaaje fi sochii irraa tasgabbaâ€™u.

â€¢Aduu, jiâ€™a fi urjiilees kan ajaja Isaatiin laaffifaman taâ€™anii [isaan uume]â€¢ Kana jechuun aduu, jiâ€™aa fi urjiilee ajaja Isaatiin kan laaffifaman taâ€™anii hojii fi dirqama isaanii akka bahaniif uume. Taskhiir (laaffifamuu) jechuun wanta tokko ajajamaa fi masakamaa gochuudha. Tarii ajajamuun (masakamuun) humnaan taâ€™uu dandaâ€™a. fakkeenyaf beelladoonni namaaf ajajamuu fi masakamu. Ajajamuun humnatti osoo hin fayyadaminis fedhiin taâ€™uu dandaâ€™a. Fkn, namni tokko nama biraatiif ajajamu.

Akkuma beekkamu aduun sochii ishiitii fi dachiif ifa tamsaasu keessatti ajajamtu fi masakantu taatee hojjatti. Aduun tooâ€™anna tokko malee kan akkanumatti deemtu osoo hin taâ€™in kan ishii ajajuu fi qajeelchutu jira. Haaluma kanaan jiiynis ajajamaa fi masakamaadha. Urjiileenis halkan ifuun guyyaa samii irraa baduun ajajamoo fi tooâ€™atamoo akka taâ€™an mulâ€™isa. Kunniin sifaanni (amalooni) Rabbii guutuu akka taâ€™an agarsiisu. Uumamtoota gurguddaa kanniin uumuun Rabbiin waan hundaa irratti Dandaâ€™aa akka taâ€™e agarsiisa. Aduun guddinnaan dachii akka caaltu kan beekameedha. Garuu garmalee waan fagaatteef xiqqoo fakkaatti. Uumamtoota kanniin keessa tartiibni fi sirni jiraachuun Ogummaan Isaa guutuu akka taâ€™e agarsiisa. Faaydaan baayâ€™een namootaf isaan keessa jiraachuun balâ€™inna rahmata Isaa agarsiisa.

â€¢Dhagayaa! Uumuunii fi ajajni kan Isaati.â€¢ Uumamtoota hundaa kan uumee fi argamsiise Isa. Wantoota hundaa kan uume Rabbiin erga taâ€™ee, ajajnis kan Isaa taâ€™uu qaba. Samii fi dachii, namoota fi jinni kan uumee, jiraachisu fi tooâ€™atu Isa. Kanaafu, Inni Mootii isaaniiti. Mootii jechuun immoo wanta tokkotti kan ajaju, kan dhoowwu, nama gaarii hojjateef mindaa kan kennuu fi nama badii hojjate kan adabuudha. **â€¢Dhagayaa!â€¢** yommuu jedhu dhimmi cimaa fi sodaachisaan duubaan akka jiru fi namoonni xiyyefannoo itti kennuu akka qaban agarsiisa [1] Kanaafu, wanti badaan isaanitti dhufuun dura Rabbii Gooftaa fi Mootii isaanii taâ€™eef ajajamu qabu. Sababni isaas, Rabbiin Gooftaa isaanii waan taâ€™eef kan Isaan uume, nyaachisu, obaasu fi qananii adda addaa isaaniif kennuudha. Inni Mootii waan taâ€™eef isaan ni ajaja, ni dhoowwa, nama waan gaarii hojjate ni badhaasa, nama badii hojjate immoo ni adaba.

Guduunfaa

âž| Wanti duraan hin jirre tokko ofiin of uumuu hin dandaâ€™u. Sababni isaas, beekumsa, dandeetti fi fedhii hin qabu. Wanti beekumsa, fedhii fi dandeetti hin qabne akkamitti ofiin of uumuu dandaâ€™aa? âž| Jechi **uumama** jedhu wanti tokko isa uumu waan agarsiisuuf, uumamtoota kanniin hunda Kan Uume Rabbii Ogeessa, Beekaa fi waan hundaa irratti Dandaâ€™aa taâ€™eedha.

âž| Uumamtoonni akka samii, dachii fi wantoonni isaan keessa jiran garmalee guddachuun, tartiibaa fi sirna qabachuun, ajajamuu fi masakamuun, Tokkichummaa Rabbii fi Ogummaan, beekumsi fi dandeettin Isaa guutuu taâ€™uu agarsiisu.

Kitaabban wabii

[Miftahu Daaru saâ€™aadah](#) fuula 741-746, Imaamu ibn Al-Qayyim

[Men and The Universe](#)-hiika boqonnaa muraasaa kitaaba armaan olii-fuula 61-64

[1] [Maâ€™aariju at-tafakkuri wa daqaaâ€™iqu at-tadabbur](#) 4/284-293, Abdurahman Habanka

[Tafsiir Saâ€™diyy](#) fuula 327-328

Date Created

April 6, 2019

Author

admin